

Graugaard på Thyholm

Magnus Odgaard

Graugaard, Hvidbjerg sogn på Thyholm ligger nær fjorden på bakken mellem enene mod syd og øst, fortidige fjordarme, med udsigt over den skønne Skibsted fjord, som er delt i tre områder, hvoraf den midterste har navn efter gården, med en herlig udsigt over odder og bugtede kystlinier mod Lindholm, Agerø og Mors, samt Smerup og Stenhøjgaards bakker.

Graugaard var en af de gamle gårde, der ligesom flere andre smågårde, som f.eks. Frøhøjgård og Stocktoft i Lyngs sogn, figurerede i godsernes jordebøger med deres navne, ellers var gårdene blot nævnt ved nummer. Graugaard havde nummer 58 før matriculeringen 1688, derefter fik den matr. nr. 61 under Hvidbjerg By og Sogn, det er således et jordareal, som i sin tid har hørt under Hvidbjerggaard, og er altså ikke beliggende i Smerup, som mange tror. Jeg skal senere komme tilbage til dette.

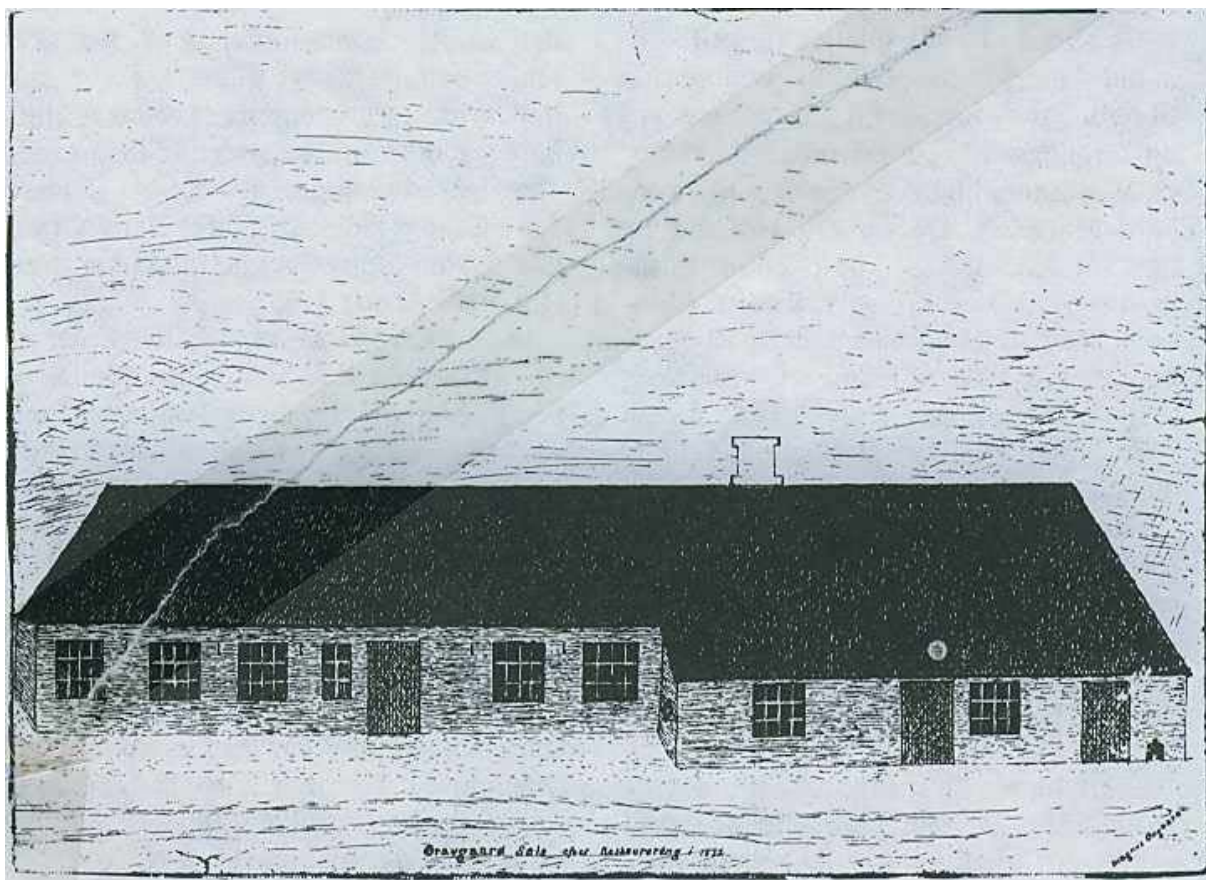
Vi vil først se på Graugaards fjerne fortid og så kan jeg ikke undgå at omtale Smittorp Gods (Smerupgaard). Den tilhørte i Valdemar IV Atterdags tid, 1340-1375, hr. Peder Nielsen, en ridder eller adelsmand, der førte en halv ørn i sit våben. Datteren, Mette Pedersdatter, blev gift med ridder Niels Strangesøn til Nordentoft, som således kom i besiddelse af Smittorp Gods samt en mindre gård, der lå tæt ved. Det er denne gård, jeg mener er Graugaard, da der ingen gårde eller ejendomme var beliggende på Smerup jorder eller marker på den tid, bortset fra selve godset.

Det er altså det første lille glimt af Graugaards historie, hvis min teori er rigtig? For øvrigt havde Smittorp bøndergods både i Barslev og Floulev; det skal jeg dog ikke komme ind på her, da Smerupgaard bør have en omtale for sig selv.

Valdemar IV Atterdag var ham, der samlede Danmark efter de otte onde år 1332-1340, da tyskerne revedes om landet, og da pesten, den sorte død, rasede her, 1348-1350, og bortrev ca. 30 pct. af befolkningen. Dette sidste benyttede kongen sig også af, idet meget herreløst bøndergods blev inddraget under kronen. Vi husker også, at kongen i 1363 fik sin 10-årige datter Margrethe gift med kong Håkon af Norge, hvilket Sverige var imod, og ved Valdemars død i 1376 blev deres 5-årige søn Olaf udnævnt til konge af Danmark. Margrethe I blev således regent i begge lande, da kong Håkon døde i 1380.

I 1408 solgte rigsråd Niels Strangesøn Smerup Gods med bøndergårde i »Baderslev, Koldrug og Floulef« til dronning Margrethe, der få år senere, under hendes konflikt med holstenerne, døde af pest om bord på et skib i Flensborg Fjord i 1412.

Her har Graugaard fulgt med Smerupgaard i disse handler. Mette Pedersdatter må være død kort tid efter, og når vi kommer frem til 1424, da er også rigsråd Niels Strangesøn død, idet iflg. Trap: »Danmark«, har hans enke Ingeborg Dosenros Smittorp i forlening. Ingeborg Dosenrode og Niels Strangesøn ligger begravet i Vestervig kirke.

Graugaard gl. Sals (stuehus), nedrevet 1875

I slutningen af 1500-tallet var ejeren af Smerup Gods Albert Christen Skeel, der imidlertid havde forpantet sig, og da Kronen i 1599 indløste pantet (af hans arvinger), blev det lagt ind under Ørum Slot eller Len og beboedes indtil 1661 af slægten Schøtte.

Knud Schøtte og Mads Olufsen er nævnt som fæstere, idet deres landgilde er opgivet:

Knud Schøtte (Smerupgaard) 24 td. byg.

Mads Olufsen (Graugaard) 3 td. byg, 2 td. havre, 1 svin, 1 gaas, 2 høns og 2 sne-se aal.

Første gang, jeg har fundet navnet »Grafurgaardt«, er i 1612, men det kan godt være brugt før, men i dette år står som fæster opført Jens Knudsen, og han betaler i landgilde: 7 td. byg, 6 td. havre, 1 svin, 1 gaas, 2 høns og 2 sne-se aal.

1612-13 er både fæster og landgilde som nævnt ovenfor. Og senere i 1651: 1 gård Sandmand Jens Knudsen. Landgilde: 3½ pd. byg, 6 td. havre, 1 svin, 1 gaas, 2 høns og 2 sne-se aal. Og senere igen: Graugård - årstallet er ikke opgivet, Lene Knudsen, Sandmand: Landgilde, det samme som ovenstående. (1 pd. byg = 2 td. byg).

En Sandemand eller Sandmand var en slags nævning, der skulle afsige kendelse eller dom - det var særligt drab og vold samt strid om markskel i sognet, der sorterede under ham. Senere gik disse sager over til landsdommeren.

Jens Knudsen var fæster på Graugaard i ca. 50 år. Men i 1660 er det Villads Villadsen, der har overtaget fæstet. Landgilde: 3½ td. byg, 3 td. havre, ½ svin, ½ gås, 1 høne og 1 sne-se aal. Landgildeydelsen er her nedsat til det halve.

Da Kronen i 1661 solgte Ørum til købmand Albert Baltaser Berus' arvinger og til Leonhard Marselies, var Smerupgaard og Graugaard med i handelen. Berus' enke, Elisabeth Berus, var søster til Leonhard Marselies. De var fra Holland og han var A.B. Berus' kompagnon. Elisabeth og A.B. Berus' datter, jomfru Elisabeth Berus, blev gift med Poul Klingenberg, som var født i Hamburg - han kom i tjeneste hos det store handelsfirma Berus, blev efter tre år bogholder i firmaet og altså senere kompagnon.

Graugaard 1664 - Mette Andersdatter, formodentlig er det Villads Villadsens enke, som har beholdt gården i fæste. Landgilde: 7td. byg, 6 td. havre, 1 svin, 1 gås, 2 høns og 2 snese ål. Her er hartkorn sat til 7 td. 6 skp. iflg. Nordisk Slægtsforskning.

Olluf Jensen Graugaard, født omkring 1650 (død 1721). Han var fæster af Graugaard, gift med Anne Villadsdatter, der antages at være datter af Villads Madsen i Jestrup - nævnt i matr. 1664. Skifte efter Olluf Jensen Graugaard 11. august 1721 blev forrettet af forvalter Anders Christensen, udsendt af etatsråd Poul von Klingenberg til »Højris« på Mors, - det ser her ud til, at han har overtaget »Graugaard« efter Mette Andersdatter, måske omkring 1672-75, - ved matriculeringen 1688 står der: Graugaard, Hvidbjerg Refs Herred. Olluf Andersen gl. hartkorn 7-6-0-0, ny hartkorn 4-2-3-1, og under Ørum Slot 1691, Graufgaard 4-2-3-1.

Olluf Andersen øde (landgilde ikke ydet) nu Christen Christensen; det er vanskeligt at klare dette, - det ene hed Olluf Jensen Graugaard, den anden Olluf Andersen. Hvad er rigtigt? Er det en skrivefejl eller to forskellige mænd, - eller er Graugaard delt i to gårde? Det sidste kunne det godt tyde på, da hartkornet er sat ned til næsten det halve, men hvor har

den så haft sine jorder fra? Jeg skal senere komme tilbage til dette. Hvor lang tid Christen Christensen har været fæster, kan jeg ikke oplyse, men 1748 nævnes Jens Jensen Graugaard, - det må jo være Jens Graugaards far, - den Jens Graugaard, som Sloth Overgaard skriver om i Historisk Årbog 1940.

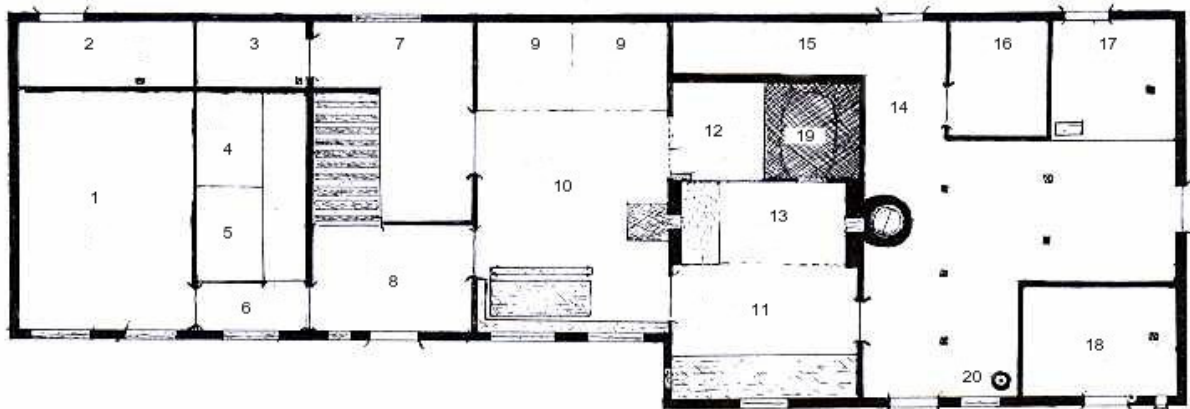
Nu skal vi lige se lidt på, hvem der er ejer af fæstegården. I 1720 tilskøder Kronen Konferens-; Etats- og Justitsråd Poul von Klingenberg, en søn af førnævnte Poul Klingenberg, for 3.000 rigsdaler efter den med de dertil kommitterede trufne akkord og kgl. Resol. af 25. dec. afvigte år, på relutionsrettigheden af følgende ham og hans børn nu tilhørende hovedgårde, tiende og gods. Her nævnes mange gårde og ejendomme på Mors i Dueholm Amt, hvoraf jeg kun vil nævne: Dueholm Kloster, hartkorn 32-7-2-2 Vilsgaard, hartkorn 26-2-0-0 Lund Hovedgaard, hartkorn 60-0-0-0

I Vestervig Amt, Refs Herred, Jegindø Birk og Sogn, her nævnes 17 gårde ved deres navne, og Thyholm, Hvidbjerg Sogn, Semb By, Floulef og Worshøj By, Baarslef By, flere gårde og huse, dernæst nævnes:

Smerupgaard, hartkorn 24-0-0-0 Graugaard, hartkorn 7-6-2-2 Helligkildegaard, hartkorn 40-0-0-0 Ørum Hovedgaard, hartkorn 40-4-0-0

I min indledning antydede jeg, at jeg ville forsøge at belyse noget om matriculeringen og hartkorn. Ser vi på foranstående, så har gårdenes landgilde ligget på linie med det senere hartkorn. I 1664 blev Graugaard sat i hartkorn som før, nemlig 7 td. 6 skp., men 1688 blev dette sat ned til 4-2-3-1. Det samme under Ørum Slot 1691: Graufgaard 4-2-3-1.

Ved vurderingen 1688 fik Graugaard matr. nr. 61, Østmarken beholdt sit nr. 49. Det ser mærkeligt ud, at nr. 58 er byttet om til 61; det er den eneste gård, der

Graugaard 96. Sals nedrevet 1896

1. Storstue eller legestue	12. Ægtefolkenes alkove
2. Materialerum	13. Skorstensrum med fyr
3. Sengekammer	plads og fyingssteder
4. Gæstesenge	for bageovn, grubegryde
5. Gæstesenge	og vindovn (kakkelovn)
6. Gang	14. Bryggers
7. ?	15. Rum for gæs og høns
8. Gang (entré)	(rugeplads)
9. Alkover	16. Bagestue
10. Opholdsstue med lang	17. Svinesti
bord og bænke	18. Hønsehus
11. Køkken	19. Bageovn
	20. Maltkværn

har fået nyt nummer på det kort, jeg har, der er et aftryk fra et fra 1689, men navnene på dette er først skrevet på ca. 1715 eller lidt senere, hvad jeg har fundet frem til gennem folketællingslisterne.

Sydøst for kirken lå der et areal, der grænsede op mod Semb Vestergaards jord i Benkjær ved vejsvinget hen til præstegården. Dette jordstykke havde nr. 61; det var egentlig delt i to parceller, og i midten et lille område, hvorpå stod Hvidbjerggaard Fællend, men det er fra et me-

get ældre kort, som jeg har aftegnet på Matrikeldirektoratets kontor. Omkring 1700 har dette areal fået mere retlinet skel, og nummeret er ændret fra 18a, det samme som Hvidbjerggaards jord. Om dette jordstykke har haft nogen tilknytning til Graugaard vides ikke. Men hvor har Graugaard ellers haft 7 td. og 6 skp. hartkorn fra? Marken vest for Sandhøjgaard har matr. nr. 48. Her boede omkring 1715 en mand, der hed Lars Chr. Jensen, og jorden var ansat til hartkorn

1-5-2-2½

Lars Riis' ejendom har nr. 47. Manden hed dengang (1715) Niels Kielsen; det er tænkeligt, at det er hovedparcellen af en gård, der lå tæt ved mod øst en anden ejendom matr. 54. Ejeren hed Niels Olesen. Det var jo præstevejen til Lyngs; den gik nord om Sandhøjgaard og lige vest på til Smerupgaards sydøstlige hjørneskel, og fortsatte i sydvestlig retning, så den mundede ud i den nuværende Lyngsvej ca. der, hvorfra vejen går til Barslev. Fra ovennævnte hjørneskel gik vejen langs skellet mellem Sandhøjgaard og Smerupgaards marker.

Det er på matr. nr. 48, jeg har tænkt mig, at Olluf Andersen har boet - han var måske bror til foran omtalte Mette Andersen, og altså en ældre mand. Vi hører ikke om ham mere, men om Olluf Jensen Graugaard står der, at han var fæster af Graugaard og død samme sted 1721.

Nr. 48 har ikke hartkorn nok til at komme op på 7-6-0-0, men måske nr. 36, der hvor fisker Aage Andersen bor, og nr. 37, hvor forhen Niels Anton Pedersen boede, - nu nedlagt landbrug, og jorden lagt ind under Smerupgaard.

Det er muligvis disse ejendomme, der har figureret i Godsbesiddernes regnskaber gennem de mange år. Hvornår Jensen-slægten har overtaget gården er ikke til at finde ud af - men 1748 nævnes Jens Jensen i Graugaard, og ved skøde over Hindsels til Peder Isager 5. maj 1751 er Jens Jensen noteret som fæster af Graugaard, hartkorn 4-2-3-1, og skal svare 8 rigsd. og ingen hoveri. I 1755 blev Jens Jensen og Kirsten Christensdatter gift - 1759 blev en dreng født 31/12 og fik navnet Jens.

Skøde

Nr. 4 1806 underskrevne Ejer af Hovedgaarden Hindsels i Thisted Amt gøres vitterlig, at jeg herved skjøder og overdrager til Jens Jensen hermed mod herfølgende mellem os oprettet Kjøbekontrakt af 2. dec. 1806 solgte Gaard »Graugaard« af Hindsels Gods i Hvidbjerg Sogn på Thyholm af Hartkorn 4-2-3-1½ mod den ret Byrde og Pligt den nye Ejer og Beboer vedkommer og i overensstemmelse med bemeldte Kjøbekontrakt, hvori der bemærkes disse Vilkaar.

- 1. Gaarden bliver bestandig Hoverifri.*
- 2. Kjøberen og Efterkommere være forbundne af Aftale, Gaardens Bygninger være opførende i Brandkassen.*

Da nu Kjøberen for Betaling, Kjøbesum 912 rd. siger Nihundrede og Tolv, ved at give mig Anvisning på 6150 rd. Han hat laant i Enkekassen og resten pd anden Maade, saa skal fornævnte solgte Gaard saaledes som meldt og på de Vilkaar Kjøbekontrakten indeholder værer Kjøberen Jens Jensen og hans Arvinger sande og lovlige Ejendom med fuldkomne Ejendomsret, der ham altså maa gøre sig nyttig efter Lov og Anordninger.

Dette Skjøde udstedes til ham som Beboer på 24 skillings papir ifølge Kgl. allernaa-digste resolution af 19. dec. 1804.

Hindsels d. 10. okt. 1807.

Hans Jakob Lindahl

Nuværende stuehus. Foto 1930

Anno 1785 den 7. marts - skifte i Graugaard - afdøde Jens Jensens enke, Kirsten Christensdatter, der var død den 22. marts, hendes mand var død 8. juni 1767, 58 år gammel. Ved dette skifte er

Niels Andersen, Smerupgaard, og Niels Knudsen Sloth, Skovlgaard, Barslev, vurderingsmænd og har underskrevet skifteprotokollen.

Sønnen Jens Jensen var gift omkring 1780 med Anne Jensdatter også født 1759. Datter af Jens Larsen og Mette. Ved folketællingen 1787 har de to sønner, a 6 år, b 2 år. De hed Jens Jensen begge to. Derforuden kom der Christen, Kirsten, Lars og Mette. Forannævnte Jens Jensen, der døde 1830 var ham, der købte Graugaard fri fra Hindsels den 2. december 1806. Købesum 912 rd. (se vedlagte afskrift af skødet).

Jens Jensens søn, Søren Jensen Graugaard, født 18. januar 1802, blev gift med

Inger Poulsdatter fra Nørgaard i Helligsø ca. 1826 og har måske allerede overtaget Graugaard 1825. I 1832 byttede han gård med min oldefar Kr. Odgaard, »Odgaard« Lyngs sogn, skøde tinglyst 16. september 1832, men min far mente, at de allerede handlede og flyttede ind til december termin 1831. Odgaards kone, Ane Larsdatter, døde den 5. november samme år. Grunden til at han byttede og fik en mindre gård, var nok økonomiske vanskeligheder og følgerne af statsbankerotten 1813.

I henhold til realregistret (landsarkivet) 1831, skøde fra Anders Jensen til Chr. Christensen Odgaard, en parcel matr. nr. 36, hartkorn 0-1-3-1. Datteren Maren kom senere til at bo sammen med sin mand Anders Fomsgaard. Fisker Aage Andersen bor der nu. Dette bekræfter min fars mening om, at de byttede gårde og flyttede til december termin 1831, som omtalt.

Det første, Kr. Odgaard tog fat på i Graugaard, var at restaurere stuehuset; man brændte selv tagsten nede i engen nord for gården. Det var sønnen Lars Odgaard og en arbejdsmand, Søren Madsen, der forestod dette. Leret blev taget i Stenshøjgaards bakker, og tørvene blev æltet i mosen tæt ved. Der var ikke lang transport med ler og brændsel.

Det var i øvrigt et arbejde, man var kendt med fra »Odgaard«, hvor man havde teglværk. Det var de såkaldte »munkesten«, man lavede. De var lidt større end de sten, man bruger i dag. På sydsiden af stuehuset, blev det såkaldte »udskud« fjernet fra vestgavlen og hen til fammeret (køkkenet), så blev muren højere, og det gav plads til større vinduer. De lerklinede mure blev fornyet med teglsten, taget blev også fornyet. I 1836 brændte man også sten. Det var nok til reparation af udhusene. En sten mærket »anno

1832« var indmuret i østgavlen af vor gamle lade - den beror i Graugaard endnu. Men denne gang fik man så mange sten til overs, at Kr. Odgaard lod bygge et hus syd for kirken. Det er nu revet ned, men lå med østgavlen mod fru Noer's hus.

Om det gav fortjeneste vides ikke, men lidt fik man vel for stenene. Livet i gården var nok præget af skudehandelen. Der var krohold på gården, skibsfolkene kom der og fik mad, spiritus og proviant. Der blev slagtet 10 får hvert efterår. Skibsfolkene ville have saltet fårekød - tyskerne ville have spæk (flæskekød).

De tre sønner Lars, Hans og Niels fiskede både med pulsvåd og sandvåd, og om vinteren stangede man ål. Man havde pulsvådbåde, som også blev brugt til indskibning af varer. I sommertiden lå der fire havfiskere indkvarteret på gården. Der var på den tid en rigdom af ål i fjor-

Graugaard, set fra nord

den; de blev fisket, saltet og røget, hvorpå handelsmænd kørte sydpå med store læs af dem og solgte dem i forskellige byer.

Omkring 1836 kom der bud fra venner, at kontrolløren var ude for at finde brændevinstøj. Disse redskaber havde det været forbudt at opbevare og anvende i mange år. For ikke at komme i vanskeligheder blev det hele samlet sammen og smidt i en tørvegrav neden for gården.

I 1853 holder Kr. Odgaard skifte med sine fem børn. Der foreligger først en attest dateret 29/11 fra sognepræsten over hans livsarvinger, altså børnene, deres fødsels- og dåbsdag, samt ægtefælle, og hvor de er bosat.

Lars Odgaard blev nu den nye ejer af Graugaard. Han blev gift med Maren Marie Poulsdatter i 1858. Hun var født den 24. april 1833, datter af Ane og Poul Nielsen With, Skovlgaard i Barslev.

Skøde til sønnen Lars Odgaard

Undertegnede Christen Christensen Odgaard, gårdmand boende i Graugaard, vitterliggør... og så det sædvanlige, og fortsætter: »Konge-korn, Kirkekorn, Kvægtiende tillige med den til Gården værende Besætning, Bohave, i alt for den imellem i ovennævnte Købesum 900 rigsb. skriver Nihundrede Rigsbankdaler rede sølv... Og da Kjøberen, som allerede har taget det solgte i besiddelse, fyldestgørende har betalt mig Købesummen. Hvorefter... straks ligesom han har forpligtet sig til at opfylde den mellem os indgaaede Aftægtskontrakt, der er omtegnet til 760 rbd. ... skal den solgte Gaard med Besætning og Bohave herefter tilhøre bemeldte min Søn, Lars Christensen Odgaard med alle Herligheder og Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed jeg selv har ejet samme efter tinglyst Skøde 16. september 1832 og iøvrigt med fuld Ejendomsret, hvorfor jeg forpligter mig til at skøde det solgte. Det bemærkes, at forsåvidt 1/6 af Jordens Bankhæftelser er indfriet, følger Indfrielsen med i Købet, dog med undtagelse af Aktieretten.

Til bekræftelse under min Haand i to Vidners nærværelse.

Graugaard, d. 1. dec. 1853

Christen Christensen Odgaard

Til vitterlighed

*P.D. Bransholm B. Villadsen
er ikke til hinder for dette Skødes tinglysning.*

Læst over Hassing Refs Herreds Ret torsdag den 19. jan. 1854 og derefter Protokolleret, det bemærkes, at der mangler Adkomst fra Formand, og at der er derved uoverensstemmelse i Hartkornet, behørig Aftægtskontrakt er forevist.

Thisted Amtsstue 12. dec. 1853

Lyberg

1867 blev der bygget ny stald og lade lidt længere sydøst for det gamle, altså der hvor bygningerne ligger i dag. I 1875 blev det nuværende stuehus bygget. Lars Odgaard begyndte allerede ca. 1867 at dræne jorden, men det var kun med 1 og 1½ tommer rør.

Der var efterhånden blevet mere livligt med handel og skibsfart på ladepladsen ved Graugaard, og det prægede livet på gården. Der kom mange søfolk, fiskere, naboer og venner. Man snakkede, spillede kort og røg tobak af lange piber. Far har hentet mange tønder tobak; den var nemlig pakket i små tønder, der rummede ca. 3 pund. Et anker brændevin rummede 5 pletter. Dette blev hentet hos købmand Bertil Villadsen; han boede i Kirkegaard, den der i dag ejes af Jens Riis.

Lars Odgaard døde den 2. februar 1882. Maren Marie fortsatte gårdens drift, men blev syg allerede i efteråret 1883 og døde 14. dec. samme år.

Allerede den 17. jan. 1884 var sønnerne sammen med deres farbrødre Niels Odgaard, Smerupgaard, og Hans Graugaard, Sindrup, samlet i skifteretten i Vestervig, hvor boet blev gjort op, og min far overtog gården med ind- og udbo ansat til værdi 27.500 kr. og 4.163 kr. i alt 31.663 kr. + omkst. 306 kr. Der blev så en arvelod til hver af de fem brødre på 6.053 kr.

Livet går videre. Christen Odgaard og Else Marie Sloth, datter af Niel Chr. Sloth, Skovlgaard i Barslev, blev kort efter gift. Christen Odgaard havde så skødt på gården i 54 år, indtil den blev overdraget til mig i 1938.

Valborg Marie Henriksen - datter af sognefoged og sognerådsmedlem Chr. Henriksen, Mølholm, St. Brøndum - blev gift den 29. oktober 1941. I vor tid blev der købt fem forskellige jordarealer på i alt 43 td. bygs, og Graugaards samlede tilliggende er nu 103 td. bygs. Vi byggede nye avlsbygninger i 1959.

Vor søn Christen Odgaard og Margit Østergaard - datter af førstemejerist H. Østergaard, Hvidbjerg, - blev gift 17. april 1976, og vi håber, at slægten fortsætter i Graugaard fremover.

Det var noget af Graugaards historie. Det første afsnit er vel dunkelt og måske teori. Jeg har blandet lidt Danmarkshistorie ind, for at man bedre kan forstå den fjerne fortid.

Men det er godset Smittorp, der har været med til at bevare så meget af Graugaards dunkle fortid, som tilfældet er. Og vi må vel også regne med, at skibsfarten på ladepladsen har begyndt, da Smittorp Gods blev oprettet.

Magnus Odgaard

Kilder: Godsarkiverne, Trap Danmark, Kronens Skøder, Historisk Årbog, Folketællingslister, Kirkebøger m.fl., Allers Leksikon.